

mert csak emlékei tudják ellensúlyozni az érzéletekből adódó vágyakat. A mai nevelésnek, elsősorban a családi nevelésnek, igen nagy hibája, hogy tapasztalatok szerzését és azok emlékezetbe vésését megakadályozza azzal, hogy a gyermekeket visszatartjuk, óvjuk az élet minden kellemetlenségétől. Az olyan gyermek pedig, aki sohasem próbálta ki a maga erejét, csak gyengeségét, tehetetlenségét érezheti. Az akarat nevelésében legtöbbet érnek a maradandó gyermekkori benyomások, életünknek azok a körülményei, amelyek kiolthatatlan nyomot hagytak lelkünkben. Az erkölcsiség terén épúgy, mint értelmi életünkben a tapasztalat a vezetőnk; az élet ismertet meg bennünket önmagunkkal, mutatja meg, hogy mit bírunk és mik vagyunk és ezzel erőt, önbizalmat önt belénk, biztossá tesz akaratunkról és vágyainkról.

Azonban a jellem kialakulásánál nemcsak az emlékezetre van szükség, — még ha az emlékezet értelmét nem szorítjuk is meg, mint Herbart az akarat emlékezetére kifejezéssel, — hanem éppoly mértékben szerepe jut a gondolkodásnak, az észnek is (raison). Mert nincs igazán egységes (tehát erkölcsi) élet központi eszme nélkül, amely valamennyi cselekvést irányítja és minden érzelmet befolyásol. Ez az eszme arra nézve, aki elfogadja, a kötelességet képviseli és ez az erkölcsi törvény. Az ész tehát ily értelemben szabályozza az akaratot és az érzelmeket; segítségükre van, ez azonban egyáltalában nem azt jelenti, hogy pótolhatja is őket. Eszesnek lenni annyit jelent, hogy teljesen, feltétlenül tudjuk, mit akarunk, ehhez az akaráshoz alkalmazkodunk és kényszerítjük magunkat, hogy ne akarjunk mást.

Szokás a jellem nevelését szembeállítani az értelem nevelésével. Úgy tűnik fel ugyanis, hogy míg az utóbbi kívülről jövő hozzáadásokból alakul meg, az előbbi autonómia, önmagunk felfedezése, az egyén fokozatos függetlenítése. Az előbbieken azonban épp azt mutatják, hogy a személyiség kialakulása a tapasztalat gyümölcse, az emlékezet és gondolkodás közös munkája, tehát bizonyos értelemben ugyanazokból a képességekből ered és ugyanazoknak a törvényeknek van alávetve, mint az értelem fejlődése.

*

Külön osztályok elmaradott tanulók részére. A tanulásban elmaradt tanulók különválasztása és külön osztályokban való tanítása mind többfelé hódít teret. A múlt iskolai évben állították fel pl. a reimsi elemi leányiskolákban az ilyen külön osztályokat. Érdekes az indokolás, hogy miért leányoknál alkalmazzák ezt az újítást: azért, mert itt el tudták venni a különválasztás meg-

szégyenítő, lealázó vonását. A külön osztályokat ugyanis elnevezték «háztartási» osztályoknak. A külön osztályokat azért tartják szükségesnek, mert az elmaradott tanulók nem tudják elvégezni a teljes népiskolát iskolakötelezettségük lejártáig, azután pedig nem járnak iskolába.

A kiválogatást az igazgatók végezték. Mindenekelőtt összeállították azoknak a 9—12 éves leányoknak a névsorát, akik orvosi szempontból normálisak ugyan, de erősen elmaradottaknak számíthatnak és nem végezhetnék el a népiskolát. Átlag a tanulók 15%-a került ebbe a névsorba, iskolánként pedig 45—50. A többi tanulókat úgy osztották be, hogy egy terem és egy tanítónő szabad maradjon. Ezt a termet lehetőleg úgy válogatták ki, hogy tágas, világos, tiszta legyen, egyszerű ízléssel díszítve és főleg közel a konyhához.

A háztartási osztályok nevéhez alkalmazták a bennük folyó tanítást is, úgy, hogy tág teret engedtek a háztartási óráknak és gyakorlatoknak. Az ilyen osztályok vezetőiül különösen szelid és türelmes tanítónőket választottak ki, akik azonban szigorúan is bánnak a gyermekekkel. A tanítást igyekeznek állandóan közvetlen kapcsolatba hozni az étellel, a valósággal és a háztartási gyakorlatokkal, úgy, hogy a tanulók alig veszik észre, mikor sajátítanak el történeti, földrajzi és természettudományos ismereteket. A tanítás mindig beszélgetés alakját ölti, igyekszik kihasználni a tanulók tevékenységi vágyát.

A kísérlet még csak második évében van és a franciák meg vannak elégedve az eredménnyel. Optimista nézőpontjukat nem tudjuk a magunkévá tenni. Nem lehetne arra törekedni, hogy az állandó, közvetlen kapcsolat a valósággal, az étellel minden tanításban megjelenjen? És főleg nem lehetne-e minden tanítást beszélgetések alakjába önteni ezen az elemi fokon és úgy sajátíttatni el az ismereteket, hogy a tanulók maguk se vegyék észre, mikor tanulnak földrajzot, mikor fizikát? Vagy az a fontos, hogy az elemi iskolás tanuló egy csomó tudomány nevét tanulja meg elsősorban, nem pedig hogy mennél több ismeretet vigyen magával az életbe? Talán ezeket a kérdéseket nemcsak a reimsi iskolák vezetőinek, de nekünk is jó lenne fontolóra vennünk.

*

A népoktatás reformja Szászországban. A német államok között alig van még egy, amelynek népnevelése oly magas színvonalon állana, mint Szászországé, ezt azonban inkább a tanító-ság ideális köteleességteljesítésének és a lakosság magasfokú értelmességének tulajdoníthatjuk, mint a helyes iskolai politikának. A kormányzat sohasem tudott megszabadulni bizonyos hibás felfogásoktól és abban az új törvényjavaslatban is nagyfokú elmaradottságról szol-